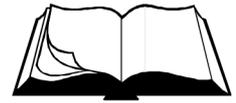

מִיָּמֵינוּ

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אייר תש"פ

שאלות המצוות

גליון 390

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שאלות המצוות

להוסיף בקשות ב"שמע קולנו" או בסוף

שאלה: הרוצה להוסיף בקשות פרטיות בשו"ע, האם להוסיפם בברכת "שמע קולנו" שהיא ברכה כוללת, ואפשר לשאול שם על צרכיו (ע"י שו"ע סי' קי"ט סעיף א'), או להוסיף בסוף שמו"ע לאחר "אלוקי נצור" לפני "יהיו לרצון"?
תשובה: טוב יותר לקבוע תפילות על כל צרכיו לאחר שסיים תפילת שמו"ע מלקובעם בברכת "שמע תפילה" כדי שכאשר יצטרך לענות על קדיש או קדושה יוכל לענות אחר אמירת "יהיו לרצון" לכו"ע (משנ"ב סו"ס קכ"ב בשם ה"חיי אדם" כלל כ"ד י"ט).

ברכת כהנים שלא כסדר

שאלה: בברכת כהנים טעה הש"ץ ואמר פסוק ג': "ישא ד'... שלום" והעירו לו וחזר ואמר פסוק ב': "יאר ד' פניו אליך ויחונך" האם יצא יד"ח או צריך לחזור פעם נוספת על הפסוק השלישי: "ישא ד'..."?
תשובה: בכל אופן שטעו, בין אם הכהנים החסירו תיבה אחת בברכתם לא יצאו ידי חובתם ("ערוך השולחן" סי' קכ"ח סעיף ג'), ובין אם התבלבל הש"ץ ואמר "יאר ד' פניו אליך וישם לך שלום", והכהנים טעו אחריו, בכל מקרה לא יצאו, ויחזרו לומר כהגון. וגם אם אמר פסוק "ישא" ואח"כ פסוק "יאר" לא יצאו, שהסדר מעכב (שו"ת "הלכות קטנות" ח"ב סי' ש"ו, וע"י "פסקי תשובות" שם אות ס"ג).

אכל פחות מכזית לחם

שאלה: נטל ידיו ע"מ לאכול יותר מכביצה לחם, וכשסיים סעודתו התברר לו שאכל פחות מכזית לחם, איזו ברכה אחרונה צריך לברך, וכן חולה שיכול לאכול בשפע את כל המאכלים אבל מהפת יכול לאכול רק פחות מכזית, האם יברך על שאר המאכלים?
תשובה: מכיון שאכל פחות מכזית לחם אין זו קביעות סעודה וצריך לברך ברכה אחרונה על שאר המאכלים (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד תשי"א). וכמו כן אם ידוע מראש שבדעתו לאכול פחות מכזית צריך לברך על שאר המאכלים, כי אין הפת פוטרם ("אגרות משה" שם וב"שולחן הטהור" או"ח סי' קע"ז סעיף א').

ברכת קברי ישראל בשבת

שאלה: הרואה בשבת בית קברות, האם צריך לברך עליו, או שמא זה כמו צידוק הדין שאין אומרים בשבת?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' רכ"ד סעיף י"ב), הרואה קברי ישראל אומר: "ברך אתה... מלך העולם אשר יצר אתכם בדין...". עיי"ש. ומובא בשם ה"חזון איש" שיכול לברך ברכה זו גם בשבת, כיון שאין זה צידוק הדין אלא ברכת הראייה (ספר "אמרי יושר" סוף נזיקין).

אינו יודע מי הוא המלך

שאלה: ראה כמה אנשים הולכים ואחד מהם הוא המלך, ואינו יודע איזה מהם (ולפעמים בכוונה עושים כן), האם אפשר לברך "אשר נטו מכבודו לבשר ודם", דסו"ס רואה את המלך, או שרק אם יודע מי מהם המלך יכול לברך?
תשובה: מבואר בגמרא (ברכות נ"ח). שרב ששת היה סומא ובכל זאת בירך כשהמלך עבר לידו, ע"י שם. הרי מבואר שאפילו אם לא רואים כלל אפשר לברך עליו, ומה"ט כתב בשו"ת "שבט הלוי" (ח"א תשי"א), כשמלכת אנגליה עברה דרך שכונת היהודים, כדאי להמשיך עם שמירת עניינים ואפשר לברך מבלי להסתכל עליה כלל, ע"י שם. והטעם שהברכה היא "שנתן מכבודו", והרי מסביב מורגש הכבוד, ולפי"ז גם בנד"ד כיון ששו"ס יש מצב והמולה של מלך, יכול לברך. וכעין זה מצאנו שפליגי הפוסקים אם לברך ברכת "שעשה ים הגדול" על הים התיכון שנמצא לחוף ארץ ישראל או על יד האוקיאנוס, ולכן מספק מברכים ברכת "עושה בראשית" (ע"י משנ"ב סי' רכ"ב ס"ק ב'). אולם העומד במדינת גיברלטאר ורואה משם את שני הימים שנפגשים ביחד יכול לברך, הגם שהוא לא יודע על איזה הוא מברך (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע ספר "עצי אלמוגים" סי' קס"ד). ויש להעיר מהא דכתב ה"ביאור הלכה" (סי' ר"ח סעיף א' ד"ה כגון)

לע"נ

מרון רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקללה"ה
נלבי"ע כ"ג בתשרי תש"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה
בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר
נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
נלב"ע י' באייר תשע"ט

מדיני "מוריד הטל" - "ותן ברכה"

מתי מתחילים

מפסיקים להזכיר גשם ביום א' של פסח, ונוהגין בארץ ישראל לומר "מוריד הטל" במקום "משיב הרוח ומוריד הגשם" ובחו"ל בני אשכנז לא מזכירין טל, וממשיכים מיד "אתה רב להושיע, מכלכל חיים".

טעה ואמר "מוריד הגשם"

אם טעה ואמר "מוריד הגשם", אם נזכר לפני שסיים ברכת "מחיה המתים", חוזר לתחילת הברכה, ואם נזכר לאחר שסיים הברכה, אפילו עדיין לא התחיל ברכת "אתה קדוש" (ובשאר מקומות עדיין יכול להשלים שם כמו בתוך הברכה), בזה מכריע המשנ"ב שיחזור לתחילת שמו"ע, מכיוון שג' ברכות ראשונות נחשבים כברכה אחת, (שו"ע סי' קי"ד ס"ד, וב"ביאור הלכה" ד"ה ואם). ואם אמר רק "ברוך אתה ד' " לאמר "למדני חקידך" ויחזור ל"אתה גבור" (משנ"ב סי' קי"ד). ויש סוברים שאפילו נזכר באמצע הברכה חוזר לראש התפילה ("ביאור הלכה" בשם הגר"א).

חזר בו תוכ"ד

אמר "מוריד הגשם", ותוכ"ד חזר ואמר "מוריד הטל" יש סוברים שיצא, וכעין שמצינו בכל מקום שמהני חזרה תוכ"ד (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שלא יצא, ועדיין צריך לחזור לראש הברכה, דהוי כאילו הזכיר שניהם (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תשי"ז). ולא דמי לדברי "ביאור הלכה" סי' קי"ז ס"ג בשם "חיי אדם", דשאלה שאני עיי"ש).

מסופק מה אמר

אם מסתפק איזה נוסח אמר "מוריד הטל" או "מוריד הגשם", אם הוא תוך לי יום, חזקה שאמר "מוריד הגשם" וצריך לחזור ולהתפלל. וכן אם נזכר לאחר שעבר זמן אותה תפילה, צריך להתפלל בתפילה הבאה תפילת תשלומין. ואם הסתפק לאחר שעבר לי יום או לאחר שאמר תשעים פעם "מחיה מתים" אתה רב להושיע מוריד הטל", חזקה עליו שכבר התרגל לנוסח החדש, ואין צריך לחזור.

מסופק אם הורגל

ואם גם לאחר לי יום או לאחר שאמר תשעים פעם עדיין מרגיש שלא התרגל לגמרי, אמרינן בזה ספק ברכות להקל, ולא יחזור, אך אם אפשר לו יתפלל בתורת נדבה ויתנה (שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב תשי"ז).

אמירת "ותן ברכה" בשבת

מותר גם בשבת להרגיל עצמו ע"י אמירת תשעים פעמים "ותן ברכה", דהרי מלמד עצמו איך להתפלל, ואין בזה איסור הכנה (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א).

שאפילו מי שרואה את כל נהר הירדן לא יכול לברך אם אינו יודע בדיוק היכן עברו בני ישראל את הירדן, ע"י שם, הרי משמע שלא מספיק אם לא יודע בבירור. וי"ל משום ששם נוסח הברכה הוא: "ברוך... שעשה נסים לאבותינו במקום הזה", ולכן צריך לדעת בדיוק היכן הוא "המקום הזה", אבל בסתם ברכת השבח כמו ברכה על מלך או "מעשה בראשית", מספיק שרואה את המקום באופן כללי.

שכחה להדליק נרות שבת לפני הברכה

שאלה: ברכה על נרות השבת וכשפתחה עיניה ראתה ששכחה להדליק את הנרות (לפי מנהג אשכנז), והנר עדיין בידה, האם יכולה להדליק או שמא כבר קיבלה שבת ע"י הברכה?
תשובה: מכיון שבשעת הברכה עדיין הנר היה בידה, אכן סהדי שהיא לא מקבלת שבת, ויכולה להדליק את הנרות.

כוס של כסף או של זכוכית לקידוש

שאלה: כתוב בגמרא (ברכות נ"א.) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה, ואחד מהם "ונותן עיניו בו", האם הכוונה שמסתכל על היין או על הכוס מבחוץ, והנה בשו"ע (סי' קפ"ג סעיף ב') כתב "ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו", עכ"ל, א"כ לכאורה אין הבדל אם מסתכל על הכוס או על היין, העיקר הוא שלא יסתכל בחוץ, מה הדין?
תשובה: מצאנו בזה מחלוקת הפוסקים, הרמ"א כתב (שם) שאין לוקחים לכוס של ברכה כוס שפיו צר כיון שצריך ליתן בו עיניו ולא יכול לראות את היין כשפיו צר. אולם הט"ז (סי' ק"ד) והמ"א (סי' ז') היקשו שכוונת הגמרא היא שלא יסיח דעתו ממנה, ומספיק שמסתכל בחוץ. וכתב המשנ"ב שאין להקפיד בזה אם אינו יכול להשיג בקל כלי אחר, ע"י שם.

והנה היעב"ץ (הגהות לסידור "שערי שמים" עמ' רצ"ב) היה בוחר כוס של זכוכית, והטעם שיכול להסתכל על היין שהוא אדום, כמבואר במשלי (כ"ג, ל"א): "אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו...". וכ"כ בשו"ע (סי' תע"ב ב') שיסדר שולחנו בכלים נאים, וכתוב ב"נזירות שמשון" (שם) שככלי זכוכית עדיף, עפ"י המדרש באסתר רבה (פ"ב הי"ז) והשקות בכלי זהב, ר' פנחס בשם ר' יצחק אמר וכו', אלו כוסות של זכוכית שהם יפין ויקירין ככלי זהב.

וכן הסטייפלער זצ"ל הקפיד בליל הסדר שיהא כוס של זכוכית (ולא גביע של כסף שהיה מקדש בו בשבת וביו"ט), ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' ט).
טלטול "קלף זוכה"

שאלה: לפעמים ילד מקבל חבילת קלפים או תמונות בחברת תהילים או לימוד שבת, ובתוך החבילה מקבל "קלף זוכה" המזכה אותו לקבל חבילה נוספת בחינם, האם מותר לטלטל קלף זה, דלכאורה זה כמו שטר חוב וצ"ק שהם מוקצה?
תשובה: אם היה כתוב בו סכום כסף, היה זה נחשב כשטר חוב והוא מוקצה, אבל אם זה פתק שכתוב עליו רק שם המוצר בלי מחיר, מותר (הגר"ש אורבך זצ"ל, מובא בשש"כ פרק כ"ט סעיף כ"ה שנחשב רק כסימנא בעלמא, עפ"י משנ"ב סי' ש"ז ס"ק נ').

וכמו כן אם שילם מבעוד יום בעד הסעודות שהוא עתיד לאכול בשבת במסעדה, מותר לקבל פתקים שנתן המוכר כדי לדעת איזה מאכלים לתת לו, ובלבד שלא יזכיר בו שום מחיר (שם).
ועדיף לעשות פתקים עם צבע שונה לכל מוצר ולא יצטרך לקרוא בהם כלל (שם).

אפה פיצה חלבית בתבנית בשרית

שאלה: אפה פיצה חלבית בתבנית בשרית שאינה 'בן יומי', אבל היה דבוק בה שומן בשרי מאתמול, מה הדין?
תשובה: אם התבנית הייתה נקיה ואינה 'בן יומי', היה מותר לאכול את הפיצה, ואת התבנית היה צריך להגעיל (כיון שהיא לא 'בן יומי' מספיק הגעלה ולא ליבון), אבל היות שהיה דבוק בה שומן, הרי זה כמו שאפה בשר וחלב ביחד, ואסור לאכול את הפיצה והתבנית צריכה ליבון חמור עד שיצא ניצוצות (ובין כך התבנית תתקלקל, ולכן אפשר כבר לזרוקה).

טבילת כלי באתר בנייה

שאלה: באתר בנייה יש בור ענק שנחפר לצורך בניית בנין, בינתיים ירד גשם חזק והבור התמלא מי גשמים, האם אפשר לטבול שם כלים היות שיש שם מים יותר מארבעים סאה?
תשובה: יש חשש שהמים נוזלים למטה, ויש בזה פסול "זוחלין", שהוא פסול מן התורה, ועוד, שמא לפני ירידת הגשם היה שם שלושה לוגין של מים שאובים (כגון מישהו שזרק לשם מי שופכן וכדומה), וכל מי הגשמים נפסלו (כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ר"א סעיף כ"א), ולכן למעשה אסור לטבול שם שום דבר.

אמירת "הריני כפרת משכבו"

שאלה: כתב בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ סעיף ט'), שמכבד אביו במותו כשמזכירו אותם "הריני כפרת משכבו", ומפרש רש"י (קידושין ל"א: ד"ה הריני) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו, ע"י שם. וקשה מה"ת שכן יקבל על עצמו את כל העונשים של אביו, ובפרט אם אביו היה בעל עבירה אפילו בשוגג, ועוד, הרי קי"ל כיבוד אב משל אב, ולמה צריך לקבל עונשים?

תשובה: הכוונה היא שהבן מקבל על עצמו לסלק את כל העונשים של אביו, דהיינו שילמד משניות או שאר מצוות לעילוי נשמתו (ספר "מעבר יבוק").

צורת הפרשת חלה ותרומות ומעשרות

שאלה: כשמפרישים חלה על בצק (או חלה או מצות) האם צריך להצמיד את החלה לטבל בשעת ההפרשה או מספיק שעומד סמוך לו ומחזיקו בידו?
תשובה: יש דין שצריך להפריש לכתחילה "מן המוקף", לכן:

- א. אם הבצק או המצות מונחים באופן פתוח על השולחן, מספיק בזה שמחזיק בידו, וזה נחשב מן המוקף.
- ב. אם הבצק, החלות או המצות מונחים בתוך קערה או בתוך קופסא, צריך שהחלה תיגע בכלי של הבצק, או שיתן את החלה בתוך כלי או שקית, והכלי יגע בכלי (שו"ע יו"ד סי' שכ"ה סעיף ב', והגר"א שם סי' ס"ח, ובמשנ"ב סי' תנ"ז ס"ק ז', ובשעה"צ סי' י"ג, וב"חזון איש" טבול יום סי' ס"ק ה', ו"ביאורים ומוספים" שם 14 בשם הגר"א"ל שטינמן זצ"ל).
- ג. כל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו מונח בבית אחר והפריש מזה על זה מהני כיון שיש בו כבר שיעור חלה (ע"י רמב"ם תרומות פרק ג' ה"י, ושעה"צ שם סי' י"ג).

הפרשת תרומות ומעשרות

כמו כן כשמפרישים תרומות מן הפירות מונחים בתוך כלי לכתחילה יש להצמיד את התרומה לכלי של הפירות או שיתן את התרומה בתוך כלי ויגע הכלי בכלי ("דרך אמונה" ה"ל תרומות פרק ג' ס"ק קנ"ח).

מצא בארנק 500 שקלים

שאלה: חזר מהחנות ומצא בארנק 500 שקלים, ואינו יודע האם קיבל זאת בטעות כעודף או שהכסף היה שם קודם, בעל החנות לא יכול לבדוק ואומר לו שאם זה ממנו, הוא אינו מוחל לו, האם חייב לשלם לו?
תשובה: יש כאן רק טענת שמא מכיון שאין לבעל החנות שום ידיעה על חיוב ממנו, וספק אם נתחייב כלל בכסף, ואפילו בידי שמים לא חייב לתת לו (ע"י שו"ע חו"מ סי' ע"ה סעיף י"ח).

מבצע "פינוי בינוי"

שאלה: רוב הדיירים בבנין ישן מעוניינים לעשות שיפוץ דרך שיקום שכונת במבצע של "פינוי בינוי" (שבו הורסים את הבנין, וכל דייר מקבל דירה חדשה ומרוחבת יותר, וכנגד זה המשפצים זכאים לבנות קומה נוספת, וזהו שכרם), האם אפשר לחייב את שאר הדיירים (שלא מסכימים) לשיפוץ בע"כ?
תשובה: כל אחד הוא בעלים על ממונו, ואי אפשר להכריח בן אדם שישבור את דירתו ויבנה אותה מחדש, וכל זמן שאין הסכמה מכלל השכנים אי אפשר לעשות זאת.

פטור תשלום לועד הבית

שאלה: יש בניינים שמי שאחראי על ועד הבית לא משלם את התשלום הקבוע, שזה בגדר תשלום על כל הטרחה, האם האחראי יכול להחליט בעצמו שהתשלום הקבוע לועד הבית יהיה שרר עבודתו וטרחתו?
תשובה: אפילו שיש הרבה בניינים שנוהגים לוותר לאחראי על התשלום, בכל זאת בלי לבקש רשות מכל השכנים אסור לקחת מעצמו, היות שאין בזה שום מנהג קבוע.

שוכר שיצא מדירה מחמת גשם

שאלה: שכר דירה ובאמצע החורף היה גשם חזק והיה מוכרח לצאת ולשכור דירה אחרת למשך שבועיים, האם חייב לשלם שכירות על שבועיים אלו, ומה הדין לגבי התשלום על דירה שעבר אליה?
תשובה: אותם שבועיים שהיה מוכרח להיות מחוץ לדירה משום שלא היה ראוי לגור שם, בודאי לא חייב לשלם את דמי השכירות עליהם, ואם כבר שילם, צריך המשכיר להחזיר את דמי השכירות עבור ימים אלו (שו"ע חו"מ סי' ש"ב סעיף י"ז), ואפילו אם זה קרה בכל העיר והוא מכת מדינה, חייב להחזיר לו את הכסף (רמ"א שם).

אם הוסיף כסף עבור שכירות הדירה השניה, בזה אי אפשר לחייב את המשכיר כיון שהוא לא חייב להשכיר לו במקום אחר.

הגיעה לגן והיה סגור

שאלה: הגיעה בבוקר לגן עם הילד והגן היה סגור כי הגנת איחרה, ומכיון שלא היתה יכולה להמתין לה, מסרה את הילד לשכנה שתישמור עליו בבוקר עבור תשלום. האם יכולה להוריד תשלום זה מהתשלום לגנת בסוף החודש?
תשובה: היות שהיתה משועבדת להיות בזמן ולא היתה יכולה לקחת שומר אחר לשמור על חשבונה, היא צריכה לשלם (ע"י שו"ע חו"מ סי' של"ג סעיף ה'). ויש לדון אם אחרת עד רבע שעה האם נחשב כמקובל ואז אי אפשר לחייבה.